

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.1.4>

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Еріка Куцин

старший викладач кафедри теорії і методики музичної освіти

Мукачівського державного університету (Мукачєво, Закарпатська область, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-1901-7422

Анотація. У статті здійснено аналіз думок науковців щодо формування моделі арт-терапевтичної компетентності у здобувачів вищої освіти спеціальності 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво). Термін «арт-терапія» (art therapy – зцілення мистецтвом) означає зцілення за допомогою творчості з метою висловлення людиною свого психоемоційного стану. Використання арт-терапії на уроках музичного мистецтва є досить дієвим механізмом налаштування учнів на заспокоєння, розслаблення, відпочинок і перехід із нервового до спокійного стану. У статті запропоновані концептуальні положення формування арт-терапевтичної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва на етапах навчання здобувачів вищої освіти. Задля ефективного навчання сучасні педагоги мають використовувати максимально новітні інструменти роботи. Враховуючи велике навантаження на психоемоційний стан сучасних учнів, варто вже зараз апробувати методи арт-терапевтичної компетентності на практиці.

Ключові слова: арт-терапія, музичне мистецтво, терапевтична компетентність, професійна компетентність, модель компетентності, учитель музичного мистецтва, педагогіка.

MODEL OF FORMATION OF ART-THERAPEUTIC COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC ART

Erika Kutsin

Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Music Education

Mukachevo State University (Mukachevo, Transcarpathian region, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-1901-7422

Abstract. The provisions of the scientific article analyze the opinions of scientists on possible models of art-therapeutic competence in higher education students in the field of “music teacher”. The term “art therapy” (art therapy) means healing through creativity in order to express a person’s psycho-emotional state. The use of art therapy in music lessons is a very effective mechanism for setting students to calm down, relax, rest and transition from nervous to calm. The article proposes conceptual provisions for the formation of art-therapeutic competence of future music teachers at the stages of higher education. For effective learning, modern teachers must use the latest tools. Given the heavy burden on the psycho-emotional state of modern students, it is worth testing the methods of art-therapeutic competence.

Key words: art therapy, music art, therapeutic competence, professional competence, competence model, music art teacher, pedagogy.

MODEL KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI ARTETERAPEUTYCZNYCH PRZYSZŁYCH NAUCZYCIELI SZTUKI MUZYCZNEJ

Erika Kutsyn

starszy wykładowca Katedry Teorii i Metodyki Edukacji Muzycznej

Mukaczewskiego Uniwersytetu Państwowego (Mukaczewo, obwód zakarpacki, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-1901-7422

Adnotacja. W artykule dokonano analizy opinii naukowców dotyczących kształtowania modelu kompetencji arteterapeutycznych u kandydatów na studia wyższe o specjalności 014.13 Wykształcenie średnie (Sztuka Muzyczna). Termin „artherapia” (art therapy – uzdrowienie przez sztukę) oznacza uzdrowienie poprzez kreatywność w celu wyrażenia przez człowieka swojego stanu psycho-emocjonalnego. Kwestia stosowania arteterapii na lekcjach sztuki muzycznej jest dość skutecznym mechanizmem dostosowywania uczniów do uspokojenia, relaksu, odpoczynku i przejścia stanu z nerwowego do spokojnego. W artykule zaproponowano koncepcyjne przepisy dotyczące kształtowania kompetencji arteterapeutycznych przyszłych nauczycieli sztuki muzycznej na etapach kształcenia kandydatów na uzyskanie wykształcenia wyższego. Aby skutecznie uczyć się, współcześni nauczyciele muszą korzystać z najnowszych narzędzi pracy. Biorąc pod uwagę duże obciążenie stanem psycho-emocjonalnym współczesnych uczniów, warto już teraz przetestować metody arteterapeutyczne w praktyce.

Słowa kluczowe: arteterapia, sztuka muzyczna, kompetencje terapeutyczne, kompetencje zawodowe, model kompetencji, nauczyciel sztuki muzycznej, pedagogika.

Вступ. Науково-технічний прогрес і стрімкий розвиток поінформованості суспільства вносять істотні корективи в цінності, методи роботи та структуру нашого повсякденного життя. У професійних заняттях

і в інших сферах життя сьогодні цінується вміння направити свою здатність до самоаналізу і критичної оцінки в русло активної діяльності. Суттєвим нині є володіння такими якостями, як: ініціативність, відповідальність, цілеспрямованість, лідерство, висока стресостійкість, працездатність, комунікабельність, віра в успіх і себе, самовдосконалення. Тому навчальні заклади, які надають освітні послуги, мають на меті постійне вдосконалення своєї системи підготовки, адже сучасний професіонал – це людина, котра не стільки володіє об'ємом професійних знань, скільки вміє використовувати їх для вирішення професійних завдань, а також несе відповідальність за результати своєї діяльності.

Система вищої освіти, намагаючись відповідати цим вимогам, продовжує пошук шляхів оптимізації процесу навчання, концептуальною підставою якого обрано компетентнісний підхід. Вивченню цього підходу в освіті присвячені численні праці таких вчених, як: В.В. Давидова, Л.В. Занкова, Д.Б. Ельконіна. Безпосередньо дослідження арт-терапевтичної компетентності майбутніх педагогів було здійснено Т.Є. Бацаєвою, Д.Б. Богоявленською, Р.М. Грановською, Н.В. Демідовою, А.М. Матюшкіною, Г.В. Нікітіною, В.Н. Романенко. Думки дослідників сходяться в тому, що реалізація компетентнісного підходу вимагає значних перетворень у всіх компонентах педагогічної системи.

У практиці викладання музичного мистецтва у школі арт-терапевтичні методи та технології поки використовуються рідко. Водночас арт-терапевтичні методики широко застосовуються психотерапевтами та вже адаптовані в окремих педагогічних дослідженнях до роботи зі звичайними дітьми з метою профілактики та корекції їхніх негативних емоційних станів, нормалізації емоційно-вольової сфери, що сприяє як духовно-моральному, так і фізичному оздоровленню (Кнейман, 2017).

Звичайно, на уроках музики можуть бути використані тільки науково обґрунтовані й експериментально перевірені елементи арт-терапії у формі різних вправ, цілеспрямовано відпрацьованого музичного матеріалу для слухання і виконання, а також музично-творчих завдань, які сприяють самопізнанню, творчому самовираженню, саморозвитку і самокорекції особистості.

Наша стаття присвячена вивченню стратегічного потенціалу одного з організаційних компонентів педагогічної системи – форм навчання, що, як видається, можуть вплинути на оптимізацію процесу становлення арт-терапевтичної компетентності. Спираючись на діалектичну позицію у трактуванні співвідношення форми та змісту, ми розробили авторську педагогічну модель становлення арт-терапевтичної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Матеріал і методи досліджень. У процесі дослідження теоретичних аспектів формування арт-терапевтичної компетентності майбутніх педагогів музичного мистецтва були використані методи синтезу й аналізу. На основі сформованого теоретичного базису були зроблені узагальнюючі висновки.

Основна частина. Використання різних елементів арт-терапії у школі покликане насамперед сприяти духовно-моральному вихованню дітей, відкриваючи перед ними нові простори для самопізнання і вільного творчого самовираження. Вільне самовираження необхідне або бажане, щоб допомогти дитині усунути прояви її негативного психоемоційного стану, вирішити наявні психологічні проблеми тощо. Можливості арт-терапії дозволяють стримувати прояви негативної агресивної енергії (Лебедева, 2012: 51).

Емоційно-образна природа мистецтва дозволяє активно впливати на роботу правої півкулі головного мозку, а через нього – на всю структуру особистості, формуючи і трансформуючи систему її духовно-моральних цінностей та ідеалів. Ці образи можуть транслюватися і закріплюватися у структурі особистості дитини за допомогою арт-терапевтичних методів. У цьому полягає особлива педагогічна значущість таких методів, їхня роль у вирішенні гострих соціальних проблем і виховних завдань, що стоять перед сучасною школою. Ці методи можуть бути застосовані для розвитку навичок спілкування та є ідеальним інструментом для підвищення самооцінки та зміцнення впевненості в собі (і те, й інше лежить в основі бажання учнів «ризикувати» у процесі навчання, робити помилки та пробувати нове) (Федій, 2012: 72).

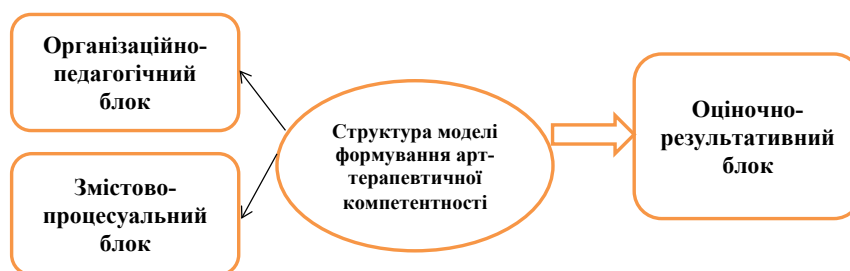
Метод арт-терапії можна використовувати для розвитку командної поведінки та групової згуртованості, він може допомогти дитині висловити те, для чого у неї не знаходиться слів, або те, що вона не може озвучити. І це приносить задоволення.

Музична терапія може використовуватися у процесі як слухання музики, так і її відтворення і насамперед заснована на здатності музики регулювати та розвивати емоційну сферу особи. Музика впливає на багато сфер життєдіяльності людини такими чинниками, як: вібраційний, фізіологічний і психічний. Звукові вібрації є стимулятором обмінних процесів в організмі на рівні клітини. Ці вібрації здатні змінювати різні функції організму (дихальну, рухову, серцево-судинну). Завдяки асоціативним зв'язкам, що виникають у процесі сприйняття і виконання музики, змінюється і психічний стан дитини (Кабріль, 2013: 36).

Модель у нашому розумінні – спрощена схема, яка дає уявлення про цілісну картину процесу чи явища. При створенні моделі становлення арт-терапевтичної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва нами враховувалися виділені вченими вимоги до якості її розробки: наукова обґрунтованість, чіткість структури, технологічність, наявність педагогічно доцільної діяльності та забезпечення функціонування (Дахин, 2002).

Мета створення моделі формування арт-терапевтичної компетентності майбутнього вчителя музики – оптимізувати процес становлення професійної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва, використовуючи поєднання форм навчання, виявити педагогічно доцільні умови та принципи організації правильного поєднання форм навчання, що забезпечують становлення професійно компетентного фахівця.

Розглядаючи модель із позиції структурно-функціонального складу, ми виділяємо організаційно-педагогічний, змістово-процесуальний і оціночно-результативний блок (рис. 1).

Рис. 1. Структурно-функціональний склад моделі формування арт-терапевтичної компетентності

Опишемо докладніше кожен із названих блоків експериментальної моделі. В організаційно-педагогічному блоці як стратегічну мету, яка задає напрям педагогічним зусиллям, ми бачимо становлення арт-терапевтичної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва. До організаційно-методичних принципів, під котрими в педагогіці розуміється певна система вихідних вимог, норм до процесу навчання, виконання яких забезпечує його ефективність, ми віднесли:

- принцип універсализації особистості, завдяки якому стає можливим розвиток різноманітних якостей у особи, що не є універсальними, а дають можливість успішного виконання людиною будь-якої діяльності, необхідної їй у житті;

- принцип інтерактивності навчання, на основі якого освітній процес здійснюється з використанням форм і методів інтерактивного навчання, що дає можливість значно прискорити професійне становлення людини (Дымченко, 2017: 208);

- принцип професіоналізації організації навчання, який дозволяє обрати форми та методи навчання, що наближають до професійного середовища (Татур, 2011: 21).

Всі принципи тісно взаємопов'язані один з одним і тому тільки в комплексі забезпечують можливість вирішення поставленої мети – організації поєднання форм навчання для оптимізації становлення арт-терапевтичної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Другим основним компонентом експериментальної моделі є змістово-процесуальний блок, де представлено поєднання форм навчання, що впливає на становлення арт-терапевтичної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва. У нашому дослідженні ми пропонуємо об'єднати форми навчальної, науково-дослідної та позанавчальної діяльності. Вибір конкретних форм і методів навчальної діяльності залежить від реалізації вищезазначених принципів. Тобто на кожному із чотирьох етапів має використовуватися своя форма навчання, яка мотивуватиме здобувачів вищої освіти до підвищення рівня самостійності та рівня професійної детермінованості, розвитку якостей успішності у майбутніх учнів.

Можливість реалізації останнього твердження ми вбачаємо у використанні форм позанавчальної діяльності, що не є частиною організації навчання і мають випадковий характер впливу на здобувачів вищої освіти. У зв'язку з підвищенням значущості майбутнього випускника у процесі компетентнісно-орієнтованого навчання цілеспрямоване використання цих форм дозволить розвинути якості, необхідні для успішного виконання будь-якої діяльності.

Перший етап – «Теоретико-адаптаційний» – це навчальний рік, який характеризується знайомством з особливостями вищої освіти в навчальній, позанавчальній і науково-дослідницькій діяльності. Другий етап – «Практичний». На попередньому етапі здобувачі вищої освіти мають добре ознайомитися не тільки з атмосферою на факультеті, а й із усіма видами діяльності навчального закладу. Після отримання теоретико-інформаційних навичок основне завдання студентів – почати закріплювати отримані знання на практиці. Майбутні вчителі мають оволодіти вміннями гнучко і критично мислити, формулювати та відстоювати свою думку, красномовно висловлюватися, адаптувати теоретичний матеріал для різновікових груп, планувати уроки та писати сценарії заходів тощо.

Третій етап – «Дослідницький». Продовжуючи об'єднувати теорію із практикою, на цьому етапі майбутні випускники мають детально ознайомитися, вивчити та закріпити на практиці навички навчання учнів музичного мистецтва. З цією метою вивчається не тільки загальнопедагогічна література, а й фахова із напрямку «музичне мистецтво».

Заключний четвертий етап – «Компетентнісний». Впродовж етапу майбутні вчителі музичного мистецтва виявляють власне бачення та вміння планувати уроки музики із впровадженням прогресивних технологій навчання. У цьому разі найважливішим є момент вироблення арт-терапевтичної компетентності. Саме за рахунок розуміння функцій арт-терапії під час навчання майбутній вчитель зможе ґрунтовно структурувати план уроку та підібрати ефективні засоби, методи та прийоми роботи, виробити цікавість у школярів до музичного мистецтва.

Визначивши основні блоки проєктованої моделі та їхній зміст, вважаємо за необхідне виділити умови, що забезпечують ефективність становлення професійної компетентності:

1. У процесі освоєння фаху, в ході навчання і професійної діяльності триває розвиток мотиваційної структури суб'єкта діяльності та формується система професійних мотивів (Казаківа, 2013: 59). Поведінка

особистості зсередини мотивує потреби, цілі, а ззовні – ситуації, зовнішні обставини, в які вона в той чи інший момент потрапляє. Таким чином, організація процесу розвитку професійних мотивів тотожна організації процесу становлення професійної компетентності, а формування мотивів впливає на процес досягнення необхідних професійних результатів і на процес становлення загалом, тому вважаємо, що сформованість професійних мотивів сприятиме успішному професійному становленню майбутнього вчителя музичного мистецтва.

2. Професійна детермінованість навчання впливає не тільки на його зміст, а й на вибір форм, методів і засобів навчання.

3. Створення сприятливої освітньої атмосфери у навчальному закладі. Об'єднання позанавчальної, навчальної та науково-дослідницької діяльності створить сприятливе середовище для розвитку якостей успішної особистості, які входять у структуру професійної компетентності.

4. Спеціально організований спосіб багатосторонньої комунікації в освітньому процесі передбачає активність всіх суб'єктів освітнього процесу.

Висновки. Реалізація арт-терапевтичної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва дає можливість використання навчання через певні психокорекційні, корекційно-розвиваючі методики, що використовуються в рамках арт-педагогіки й арт-терапії. Одним із найважливіших напрямів роботи сучасного вчителя музичного мистецтва є використання здоров'язберігаючих технологій для збереження і зміцнення здоров'я учнів – слід співвідносити навчальне навантаження і методи викладання з віковими й індивідуальними особливостями дітей, сприяючи охороні та зміцненню їхнього здоров'я. Ця робота вимагає від вчителя завжди бути в пошуку, використовувати нові технології.

Музичне мистецтво таїть у собі величезні можливості впливу на людину. Відомо, що музика впливає на багато сфер життєдіяльності людини через три основні чинники: вібраційний, фізіологічний і психологічний. Сприйняття музики (яке полягає у відчутті її м'язами, диханням, рухом), її виконання і створення є основними формами не тільки музичної освіти, а й музичної психотерапії.

Список використаних джерел:

1. Дахин А.Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и неопределенность. *Стандартный мониторинг*. 2002. № 4. С. 22–26.
2. Дымченко Е.В. Интерактивные методы обучения как компонент вузовской подготовки учителя музыки. *Ученые записки Орловского государственного университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки*. 2017. № 3 (76). С. 208–211.
3. Кабриль К. Формування ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музики у процесі диригентсько-хорової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Ніжин : Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2013. 221 с.
4. Казакова С.В. Проблема формирования аудиальной культуры школьников в процессе профессиональной подготовки будущих учителей музыки. *Человек в мире культуры*. 2013. № 3. С. 59–64.
5. Кнейман П. Психология 101. Харків, 2017. 240 с.
6. Лебедева Л.Д. Педагогические основы арт-терапии в образовании учителя. Киев : Лыбидь, 2012. 426 с.
7. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста. *Высшее образование сегодня*. 2011. № 3. С. 20–26.
8. Федій О.А. Естетотерапія : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 304 с.

References:

1. Dahin A.N. (2002) [Pedagogicheskoe modelirovanie: suschnost, effektivnost i neopredelennost]. *Standartnyiy monitoring*. № 4. S. 22–26 [in Russian].
2. Dyimchenko E.V. (2017) [Interaktivnyie metodyi obucheniya kak komponent vuzovskoy podgotovki uchitelya muzyki]. *Uchenyie zapiski Orlovskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Gumanitarnyie i sotsialnyie nauki*. № 3 (76). S. 208–211 [in Russian].
3. Kabril K. (2013) *Formuvannya tsinnisnih kompetentnostey maybutnogo vchitelya muziki u protsesI dirigentsko-horovo Yi pIdgotovki: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. NIzhin: NIzhinskiy derzhavniy unIversitet ImenI Mikoli Gogolya*, 221 s. [in Ukraine].
4. Kazakova S.V. (2013) [Problema formirovaniya audialnoy kulturyi shkolnikov v protsesse professionalnoy podgotovki buduschih uchiteley muzyki]. *Chelovek v mire kulturyi*. № 3. S. 59–64. [in Russian].
5. Kneyman P. (2017) *Psihologiya 101*. Kharkiv. 240 s. [in Russian].
6. Lebedeva L.D. (2012) *Pedagogicheskie osnovy art-terapii v obrazovanii uchitelya*. Kiev: Lyibid. 426 s. [in Russian].
7. Tatur Yu.G. (2011) [Kompetentnost v strukture modeli kachestva podgotovki spetsialista]. *Vyisshee obrazovanie segodnya*. № 3. S. 20–26. [in Russian]
8. Fedii O.A. (2012) *Estetoterapiia: navch. posib*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. 304 s. [in Ukrainian].